

Pierwsze stwierdzenie bajkałówki *Sibirionetta formosa* w Polsce

Wiesław Lenkiewicz¹, Tadeusz Stawarczyk²

¹ Szpitalna 3/14, 53-511 Wrocław; vlen@wp.pl

² Muzeum Przyrodnicze UWr, Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław; tadeusz.stawarczyk@uwr.edu.pl

Podczas obserwacji ptaków 9.01.2021 na Stawach Milickich w kompleksie Jamnik w dolinie Baryczy (gm. Zmigród, woj. dolnośląskie) zauważyłem ptaka wyróżniającego się w stadzie krzyżówek *Anas platyrhynchos*, świstunów *Mareca penelope*, krakw *M. strepera* i cyraneczek *A. crecca* obecnych w tym dniu na zbiorniku. Wzór upierzenia, w tym charakterystyczny rysunek na głowie, wskazywał na samca bajkałówki *Sibirionetta formosa*, chociaż szczegóły upierzenia, w tym pomarańczowe tony na policzku i nie w pełni wykształcone lub wybarwione elementy upierzenia, nie odpowiadały ilustracjom samców w upierzeniu godowym znanym z popularnych przewodników terenowych i mogły sugerować mieszańca. Ptak przebywał na stawach Jamnik do momentu zamarnięcia całego akwenu 16.01.21 i kilkakrotne obserwacje, a także dokumentacja fotograficzna umożliwiły oznaczenie ptaka jako drugorocznego samca bajkałówki.

Ptaka większy od cyraneczki z bardziej wydłużoną sylwetką. Na głowie charakterystyczna kombinacja barw, pomarańczowawej, zielonej i czarnej, a także wzór stworzony przez wyraźną białą brew dochodzącą do karku i ciemną wygiętą linię biegnącą od oka przez cały policzek do gardła. Wierzch brązowawy z niewykształconymi całkowicie jaśniejszymi barkówkami, boki ciała szarawe, pierś z różowawym nalotem, podogonie czarne, na boku piersi, a także u nasady ogona białawe pionowe pasy. Dziób i nogi jednolicie szarawe.

Obecność bajkałówki na stawach Jamnik skorelowana była z pojawieniem się stada kilkudziesięciu świstunów nie stwierdzonych w tym miejscu w początkach stycznia i podczas kilkakrotnych obserwacji ptak najczęściej przebywał i przelatywał w obrębie zbiornika w towarzystwie osobników tego gatunku. Obserwacje bajkałówki odpoczywającej na lodzie na skraju oparzeliska pozwoliła wykluczyć obecność obrączki hodowlanej lub wybarwień wskazującej na jej wcześniejsze noszenie.

Ponownie najprawdopodobniej ten sam osobnik został stwierdzony 21.02.2021 na zbiorniku Pakosław (gm. Pakosław, woj. wielkopolskie), odległym od stawów Jamnik o kilkanaście kilometrów na północ (A. Kuźnia), a następnie obserwowany w dniach 23.–28.02.2021 na stawie Mewi Duży w kompleksie Ruda Sułowska (gm. Milicz) oraz 5.–6.03.2021 na stawie Stary w kompleksie Radziądz (gm. Żmigród).

W porównaniu z obserwacją z początków stycznia ptak z końca lutego i początków marca wykazywał już cechy samca w upierzeniu godowym z wykształconymi długimi barkówkami, wyraźniejszymi białymi pionowymi pasami na boku ciała i intensywniejszymi barwami na głowie, w tym żółtawym policzkiem. Odpowiada to charakterystyce pierzenia u tego gatunku, gdzie dorosłe samce osiągają szatę godową w grudniu, a młode samce w styczniu w swoim 2. roku kalendarzowym (Eldridge & Harrop 1992).

Bajkałówka zamieszkuje wschodnią Syberię od doliny Jeniseju na wschód do Kamczatki i Morza Ochockiego, choć wydaje się, że najbardziej zachodnie rejony zasięgu zostały ostatnio opuszczone (Kear 2005, Carboneras & Kirwan 2020). Preferuje tereny

bagienne w tajdze i mokradła w pobliżu koryt rzecznych, a także arktyczną tundrę. Jest gatunkiem migrującym na zimowiska obejmujące południową Koreę i znaczne obszary wsch. Chin oraz mniej licznie Japonię. Dawniej była uważana za najliczniejszą kaczkę we wsch. Azji, lecz potem jej liczebność drastycznie spadła, zwłaszcza w Chinach oraz Japonii, i w latach 80. XX w. populację oceniano na zaledwie 20–40 tys. osobników (Kear 2005). Wśród przyczyn tego regresu wymienia się nasilone polowania, a także zanieczyszczanie środowiska pestycydami oraz osuszanie terenów podmokłych.

Fot. 1. Bajkałówka *Sibirionetta formosa*, Stawy Milickie, styczeń–marzec 2021 (fot. W. Lenkiewicz) – *Bakal Teal, Milicz fish-ponds, January–March 2021*

Obecnie najważniejszym zimowiskiem tego gatunku jest Korea Płd., gdzie, po systematycznym wzroście liczebności na przełomie wieków, w styczniu 2009 stwierdzono maksymalnie ponad milion osobników (Moore et al. 2010), chociaż później roczne maksima nie przekraczały 300 tys. ptaków (Reeber 2015). Ten wzrost liczebności jest tłumaczony zaprzestaniem polowań oraz powstaniem w Korei nowych rozległych ryżowisk, gdzie kaczki te żerują. Zimowiska koncentrują się na nielicznych akwenach, gdzie dochodzi do wielkich skupień ptaków. Powoduje to zagrożenie rozprzestrzeniania się śmiertelnych ptasich chorób, jak np. ptasiej cholery, która spowodowała śmierć 10 tys. ptaków w październiku 2002 r. (Kear 2005).

Pojawy bajkałówni w Europie od dawna budziły kontrowersje z powodu ich częstego przetrzymywania w hodowlach. Bajkałówni sprowadzano do Europy już od ok. roku 1840 (Snow & Perrins 1998), ale ptaki te bardzo rzadko się rozmnażały w niewoli (Harrop & McGowan 2009), natomiast w XX w. aż do lat 80. importowano tysiące ptaków z Chin (Eldridge & Harrop 1992). Z tego powodu przez długi czas kwestionowano naturalne zalatywanie do Europy dzikich ptaków z Azji i w jednych krajach obserwacje traktowano

jako dotyczące uciekinierów, podczas gdy w innych uważano je za ptaki dzikiego pochodzenia. Podejście to zmieniło się po przeprowadzeniu badań izotopów wodoru w piórach z dwóch okazów pochodzących z Wielkiej Brytanii i Danii. Okaz brytyjski zdobyty w styczniu 1906 okazał się być młodocianym samcem, który posiadał juwenalne lotki 1. rzędu i ich pokrywę, co umożliwiło porównanie piór dwóch generacji i potwierdzenie pochodzenia ptaka z obszaru lęgowego na podstawie sygnatur izotopowych (Harrop & Mc Gowan 2009, Votier et al. 2009). Podobnie wykazano to u duńskiego okazu młodego ptaka zastrzelonego w listopadzie 2005 (Fox et al. 2007). Obie analizy wykazały, że ptaki wykluły się na wschodnioazjatyckich lęgowiskach. Pomimo tych potwierdzeń możliwości zalatywania ptaków z naturalnego zasięgu, każda obserwacja tego gatunku wymaga krytycznej oceny pochodzenia stwierdzonego osobnika. Sformułowano następujące kryteria oceny możliwości pochodzenia ptaka z niewoli (Deutsche Avifaunistische Kommission 2013, Stoddart & McInerney 2020): ptak nie może posiadać obrączek hodowlanych, ani śladów przetrzymywania w niewoli, w tym uszkodzeń upierzenia, a także nie powinien wykazywać podejrzanych zachowań, takich jak niepłochliwość i występowanie w nietypowych miejscach (np. tereny miejskie) i o nietypowej porze (np. latem). Istotną wskazówką jest też przebywanie ptaka w towarzystwie cyraneczek i/lub świstunów, które przybywają na zimowiska do Europy ze wschodu (Stoddart & McInerney 2020). Wszystkie te kryteria zostały spełnione w przypadku krajowej obserwacji. Warto też odnotować, że w tym samym okresie co polska obserwacja, bajkałówki pojawiły się także w Wielkiej Brytanii, Holandii, Belgii i Francji, choć nie wiadomo jeszcze, jak te obserwacje zostaną potraktowane przez komisje rzadkości w tych krajach (www.tarsiger.com).

Przyjęcie kryteriów akceptacji obserwacji bajkałówki przez szereg komisji rzadkości w Europie doprowadziło do zmiany statusu tego gatunku w wielu krajach. Wszystkie kraje skandynawskie uwzględniają obecnie pojawy tego gatunku w kategorii A, dotyczącej osobników o dzikim pochodzeniu. I tak w Szwecji zanotowano 18 stwierdzeń (<https://birdlife.se/rk/raritetskatalogen/gass-svanar-ander/gulkindad-kricka/>), po trzy w Danii (<https://www.gbif.org/occurrence/>) i Norwegii (Heggoy & Olsen 2012, <https://www.birdlife.no/organisasjonen/nskf/norgeslisten.php>) oraz dwie w Finlandii (Lehikoinen et al. 2012). W zachodniej Europie odnotowano 7 stwierdzeń w Wielkiej Brytanii (Hudson et al. 2015), 13 w Holandii (Gelling et al. 2018) i 5 w Belgii (Faveyts et al. 2016). We Francji wśród 24 stwierdzeń obserwacje z XIX w. uznawane są za dotyczące dzikich ptaków, natomiast współczesne są umiejscowione w kategorii D, chociaż planowana jest rewizja statusu tych stwierdzeń (Reeber & le CHN 2009, S. Reeber in litt.). Na liście ptaków Niemiec, gdzie bajkałówki stwierdzano wielokrotnie, w tym wiele ptaków pochodzących jednoznacznie z hodowli, jest ona umiejscowiona w kategorii D, która dotyczy ptaków o niejasnym pochodzeniu (Barthel & Krüger 2019). Stwierdzono ją także w południowej części Europy, m.in. dwukrotnie w Hiszpanii (Dies et al. 2007), na Malcie oraz we Włoszech i Szwajcarii (Eldridge & Harrop 1992). O potencjale migracyjnym tego gatunku świadczą także stwierdzenia odnotowane w Ameryce Płn., wzdłuż wybrzeży Pacyfiku od Aleutów do Kalifornii (Howell et al. 2014). Zmiana kwalifikacji stwierdzeń bajkałówek w wielu krajach zmieniła obraz występowania tego gatunku w Europie, a zwiększenie liczby jej pojawów w ostatnich latach koreluje ze zwiększeniem się populacji tego gatunku na lęgowiskach.

Summary: The first record of the Baikal Teal *Sibirionetta formosa* in Poland. On 9th January 2021 an immature male of the Baikal Teal was sighted at Jamnik fish-ponds in Barycz river valley, Lower Silesia. The bird stayed in the area until 6th March 2021 in company with Eurasian Wigeons

Mareca penelope. The description of the bird is given, as well as distribution and occurrence in Europe is discussed. The record was accepted by the Polish Avifaunistic Commission as the first record for Poland and placed in category A.

Literatura

- Barthel P.H., Krüger T. 2019. Liste der Vögel Deutschlands. Version 3.2. Deutsche Ornithologen-Gesellschaft, Radolfzell.
- Carboneras C., Kirwan G.M. 2020. Baikal Teal (*Sibirionetta formosa*), version 1.0. In: del Hoyo J., Elliott A., Sargatal J., Christie D.A., de Juana E. (eds). Birds of the World. Cornell Lab of Ornithology, Ithaca. <https://doi.org/10.2173/bow.baitea.01>
- Dies J.I., Lorenzo J.A., Gutiérrez R., García E., Gorospe G., Martí-Aledo J., Gutiérrez P., Vidal C. 2007. Observaciones de aves raras en España, 2005. *Ardeola* 54: 405–446.
- Deutsche Avifaunistische Kommission 2013. Wildvoögel oder Gefangenschaftsflüchling? – Umgang der Deutsche Avifaunistischen Kommission mit Beobachtungen schwer zu kategorisierender Vögel. *Seltene Vögel in Deutschland* 2013: 68–71.
- Eldridge M., Harrop A. 1992. Identification and status of Baikal Teal. *Birding World* 5: 417–423.
- Faveyts W., Vanhove F., Lebrun R., Elst J. & the members of the BRBC. 2016. Rare birds in Belgium in 2014/2015. *Belgian Rare Birds Committee*.
- Fox A.D., Christensen T.K., Berahop S., Newton J. 2007. Using stable isotope analysis of differing feather tracts to identify moulting provenance of vagrant birds – a case study of Baikal Teal *Anas formosa* in Denmark. *Ibis* 149: 622–625.
- Gelling G., van der Spek V. & CDNA. 2018. Rare birds in the Netherlands in 2017. *Dutch Birding* 40: 357–380.
- Harrop A.H.J., McGowan R.Y. 2009. Britain's first Baikal Teal. *Brit. Birds* 102: 691–696.
- Heggoy O., Olsen T.A. 2014. Sjeldne fugler i Norge i 2011 og 2012. Rapport fra Norsk sjeldnehetsskomité for fugl (NSKF). *Fugleårene 2011–2012*: 4–87.
- Howell S.N.G., Lewington I., Russell W. 2014. *Rare Birds of North America*. Princeton University Press.
- Hudson N. and the Rarities Committee 2015. Report on rare birds in Britain in 2014. *Brit. Birds* 108: 565–633.
- Kear J. (ed.). 2005. *Ducks, Geese and Swans*. Vol. 1: General chapters, and Species accounts (Anhinga to Salvadorina). Oxford University Press, Oxford.
- Lehikoinen A., Aalto T., Huhtinen H., Lampila P., Lehikoinen P., Normaja J., Soilevaara K., Velmala W. 2012. Rare birds in Finland in 2012. *Linnut-Vousikirja 2012*: 122–137.
- Moore N., Kim A., Park M.N., Kim S.A. 2010. The anticipated impacts of the Four Rivers Project (Republic of Korea) on waterbirds. Preliminary Report. *Birds Korea*, Busan.
- Reeber S. & le CHN. 2009. Les oiseaux rares en France en 2008. *Ornithos* 16: 273–315.
- Reeber S. 2015. *Wildfowl of Europe, Asia nad North America*. Christopher Helm, London.
- Snow D.W., Perrins C.M. (eds). 1998. *The Birds of the Western Palearctic*. Concise Edition. Volume 1. Non-passerines. Oxford University Press, Oxford.
- Stoddart A., McInerny C.J. 2020. The Falcated Duck in Britain. *Brit. Birds* 113: 44–53.
- Voiter S.C., Bowen G.J., Newton J. 2009. Stable-hydrogen isotope analysis suggest natural vagrancy of Baikal Teal to Britain. *Brit. Birds* 102: 697–699.